

Artur Kuchciński
Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa

FUNDUSZE POŻYCZKOWE JAKO ALTERNATYWNA FORMA FINANSOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW W CZASACH KRYZYSU

Streszczenie

W artykule przedstawiono alternatywne źródło finansowania mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) – fundusze pożyczkowe. Ukażano problem polskich MSP w dostępie do zewnętrznych źródeł kapitału, szczególnie odczuwalny w czasie kryzysu finansowego oraz scharakteryzowano zjawisko luki kapitałowej, którą mogą wypełnić fundusze pożyczkowe. Zaprezentowano również najnowsze dane dotyczące działalności funduszy pożyczkowych oraz przyszłe kierunki rozwoju na lata 2014–2020 w Polsce.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, fundusze pożyczkowe, kryzys finansowy.

Kody JEL: G23, E23

Wstęp

Transformacja ustrojowa po 1989 roku umożliwiła stworzenie w Polsce nowego systemu gospodarczego i warunków do jego rozwoju. Szczególną rolę zaczął odgrywać sektor przedsiębiorstw, w tym nowo powstające mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP), wpływające w dużym stopniu na wartość produktu krajowego brutto oraz rynek pracy.

Funkcjonujące w gospodarce przedsiębiorstwa działają w turbulentnym otoczeniu, które oddziałuje zarówno w mikro-, jak i makroekonomicznym charakterze. Obecny problem, niekorzystnie wpływającym na sektor przedsiębiorstw jest światowy kryzys finansowy i spowolnienie gospodarcze, co sprawiło, że jeszcze bardziej pogłębił się problem dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Każde przedsiębiorstwo, aby móc się rozwijać, potrzebuje kapitału. Sektor MSP funkcjonuje w czasie kryzysu, przez co instytucje bankowe zaostrzyły wymogi dotyczące udzielania kredytów dla podmiotów gospodarczych, dlatego alternatywą i rozwiązaniem powyższego problemu może być sektor pozabankowy czyli fundusze pożyczkowe będące źródłem pomocy dla przedsiębiorstw.

Celem rozważań jest przedstawienie sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w Polsce oraz pokazanie alternatywnego źródła kapitału, jakim są fundusze pożyczkowe, które w czasie kryzysu mogą odegrać szczególną rolę jako instytucje finansujące działalność gospodarczą. Zaprezentowano również nową propozycję stworzenia Lokalnych Funduszy Pożyczkowych w latach 2014–2020 w ramach programu „Samorządowa Polska”.

W dobie kryzysu finansowego fundusze pożyczkowe są często jedynym dostępnym sposobem finansowania firm, którym z różnych przyczyn banki odrzucają wnioski kredytowe lub też w ogóle ich nie rozpatrują. Fundusze pożyczkowe, dają wówczas możliwość uruchomienia środków przeznaczonych na działalność gospodarczą, jej dalszy rozwój oraz tworzenie nowych miejsc pracy, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia gospodarki kraju.

Sektor MSP w Polsce

Rozważania o przedsiębiorstwach i przedsiębiorczości sięgają kilkuset lat wstecz, kiedy to w XVIII wieku Richard Cantillon – kupiec i bankier jako pierwszy użył słowa „przedsiębiorca” i wprowadził je do słownika pojęć ekonomicznych. Dyskusję o przedsiębiorstwie kontynuował Jan Baptiste Say (ok. 1880 roku), który dokładnie określił definicję przedsiębiorczości. Według Saya, przedsiębiorczość to zdolność „przenoszenia zasobów z obszarów o niższej wydajności do obszarów o wyższej wydajności lub zysków”. Uważał, że przedsiębiorcy są motorem napędowym przemian, rozwoju technologicznego oraz stanowią źródło bogactwa. Kolejne badania i prace naukowe przynosiły nowe definicje przedsiębiorczości. Joseph Schumpeter twierdził, że przedsiębiorstwa są siłą sprawczą wszelkich procesów ekonomicznych i społecznych (Drab-Kurowska, Sokół 2010, s. 11–12).

Dzięki kilkunastu wiekom rozważaniom na temat przedsiębiorstw i przedsiębiorczości, wyodrębniła się i sprecyzowała współczesna terminologia w tym definicja sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). MSP to pewna specyficzna grupa mająca swoje określone cechy charakterystyczne, wyodrębniona spośród innych podmiotów (Zastempowski 2010, s. 21).

Obecnie funkcjonują dwa podstawowe kryteria, według których można dokonać podziału ogółu przedsiębiorstw funkcjonujących w gospodarce:

- kryterium jakościowe,
- kryterium ilościowe (Zastempowski 2010, s. 22).

Kryterium jakościowe opiera się na cechach jakościowych danego przedsiębiorstwa, czyli takich, których nie można opisać w sposób jednoznaczny za pośrednictwem określonych wartości liczbowych. Klasyfikacja jakościowa zbudowana jest na cechach subiektywnie wybranych i niemierzalnych, w związku z tym podział ten stanowi często jedynie uzupełnienie klasyfikacji ilościowej

(Zastempowski 2010, s. 26). Do wybranych cech jakościowych przedsiębiorstw MSP można zaliczyć: niezależność właściciela firmy czy prostą strukturę organizacyjną i małą liczbę szczebli zarządzania, co wpływa na krótkie kanały przepływu informacji (Dąbkowski 2010, s. 309).

Kryterium ilościowe jest najpopularniejszym sposobem klasyfikacji mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, według którego wyodrębnia się takie trzy podstawowe elementy, jak: wielkość zatrudnienia, przychód ze sprzedaży i sumę bilansową. Podział na trzy parametry funkcjonuje nie tylko w Polsce, ale całej Unii Europejskiej od 1996 roku (Kuczowicz 2012, s. 26). Aktualny podział sektora MSP, zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej, reguluje w Polsce ustawa o swobodzie działalności gospodarczej, która definiuje mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa (por. tabela 1).

Tabela 1. Kryteria podziału mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w krajach Unii Europejskiej

Przedsiębiorstwo	Mikro-	Małe	Średnie
Zatrudnienie	< 10 osób	< 50 osób	< 250 osób
Roczny obrót	≤ 2 mln EUR	≤ 10 mln EUR	≤ 50 mln EUR
Suma bilansowa	≤ 2 mln EUR	≤ 10 mln EUR	≤ 43 mln EUR

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ustawa z dnia 02.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2004 r. Nr 173 poz. 1807), art. 104–107.

Obecnie mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa funkcjonujące w gospodarce Unii Europejskiej stanowią około 99,8% wszystkich przedsiębiorstw ogółem, obejmując tym samym niemal całą populację, w której duże firmy tj. zatrudniające powyżej 250 osób stanowią jedynie niewielki odsetek (Gancarzyk 2010, s. 9). Również w Polsce, po przemianach ustrojowych w 1989 roku, sektor MSP jest jednym z najważniejszych czynników decydujących o wzroście gospodarczym kraju. O jego znaczeniu decyduje liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw, posiadane zasoby i udział w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto (PKB) (Rytko 2009, s. 59).

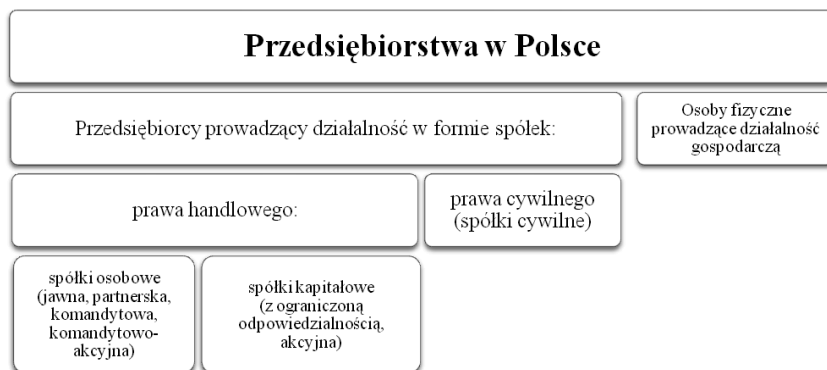
Jak wynika z danych opublikowanych przez PARP w 2011 roku w Polsce było zarejestrowanych w rejestrze REGON 4.071.576 przedsiębiorstw (*Raport o stanie sektora...* 2012, s. 21) funkcjonujących w formie jednoosobowych działalności gospodarczych oraz w formie spółek cywilnych i prawa handlowego (por. schemat 1).

Według struktury podziału ze względu na grupy wielkości zgodnego z ustawą o swobodzie działalności gospodarczej w 2011 roku w Polsce istniało:

- 3 861 352 mikroprzedsiębiorstw (94,8% ogółu przedsiębiorstw),
- 173 449 małych przedsiębiorstw (4,3% ogółu),
- 31 329 średnich przedsiębiorstw (0,8% ogółu),

- 5 466 dużych przedsiębiorstw (0,1% ogółu) (*Raport o stanie sektora... 2012*, s. 21).

Schemat 1. Formy prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce

Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionych danych wynika, że w 2011 r. istniało w Polsce 4 066 130 mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, które stanowiły 99,9% wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie REGON.

Niezwykle istotny jest również fakt, że wszystkie przedsiębiorstwa wytworzyły w 2010 roku 71,6% polskiego PKB, z czego ok. 47,6% – sektor MSP. Mikroprzedsiębiorstwa wytworzyły około 29,6% PKB, małe – 7,7% a średnie – 10,4% PKB (*Raport o stanie sektora... 2012*, s. 19).

Ważnym miernikiem, który decyduje o znaczeniu sektora MSP jest jego wpływ na kształtowanie rynku pracy. Mikro-, małe oraz średnie przedsiębiorstwa generowały w Polsce 68,2% ogółu miejsc pracy. W porównaniu z krajami Unii Europejskiej, w których MSP wytworzyły 67,4% dostępnych miejsc pracy, polskie MSP stworzyły o 0,8% więcej, wpływając tym samym na zmniejszenie stopy bezrobocia w kraju (*Raport 2013... 2013*, s. 11). Szczegółowe dane na temat udziału polskich i europejskich MSP w udziale w zatrudnieniu zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Wpływ sektora MSP na zatrudnienie w Polsce i Unii Europejskiej w 2011 r. (w %)

Przedsiębiorstwa wg wielkości	Udział w zatrudnieniu w sektorze przedsiębiorstw	
	Polska	UE-27
Mikro-	37,4	29,6
Małe	11,9	20,6
Średnie	18,9	17,2
Razem	68,2	67,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Raport 2013... (2013, s. 11)*.

Przedsiębiorstwa w czasach kryzysu

Kryzys zapoczątkowany w 2008 r. dotknął wiele gospodarek krajów na całym świecie. Nie ominął także Polski, w której przyjął postać wyraźnego spowolnienia gospodarczego, będącego szokiem, gdyż 2008 rok był bardzo pomyślny dla Polski. W rezultacie miało to ogromny wpływ na sektor przedsiębiorstw, ponieważ spadło zapotrzebowanie na eksport polskich towarów i usług, zmalała aktywność inwestorów zagranicznych oraz, co ważne, banki zaostrzyły wymogi dotyczące udzielania kredytów dla podmiotów gospodarczych. Wszystko to przyczyniło się do spadku tempa wzrostu PKB z powodu zmniejszonych inwestycji oraz zwiększenia stopy bezrobocia (*Raport 2013... 2013*, s. 9). Szczegółowe dane dotyczące polskiego gospodarki pokazano w tabeli 3.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne Polski w latach 2008–2013 (w %)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (prognoza)
Stopa wzrostu PKB	5,1	1,6	3,9	4,3	2,0	1,5-2,2
Stopa inflacji (HICP)	3,3	3,8	2,9	4,5	2,2	2,1
Stopa bezrobocia (na koniec roku) wg danych GUS	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13-14

Źródło: jak w tabeli 2.

Światowy kryzys sprawił, że zwiększył się poziom ryzyka, a popyt na rynkach zmalał. Sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw musi zmierzyć się z tym problemem, aby umożliwić sobie dalszy rozwój. Banki natomiast muszą sprawnie zarządzać ryzykiem kredytowym, które obecnie wzrosło w związku z udzielanymi kredytami dla podmiotów gospodarczych z sektora MSP (Flejterski 2013, s. 128).

Utrudniony dostęp do kredytów dla przedsiębiorstw niewątpliwie wpływa na spadek wartości udzielanych kredytów bankowych. W czasie kryzysu zmniejszyło się również zainteresowanie zewnętrznymi środkami finansowymi. Jak podają statystyki Komisji Nadzoru Finansowego, odsetek firm ubiegających się o kredyt zmniejszył się z ok. 38% w II kw. 2008 roku do ok. 19% w II kw. 2009 roku. Kryzys negatywnie wpłynął także na odsetek przedsiębiorstw, które planują wykorzystać kredyt bankowy jako źródło finansowania działalności z 36% w 2008 roku do 25% w 2009 roku (*Polski rynek finansowy ... 2010*, s. 13).

Jak widać, kryzys na światowych rynkach finansowych oraz spowolnienie gospodarcze oddziałuje negatywnie na polską gospodarkę powodując:

- mniejszą aktywność na rynku pieniężnym,
- ograniczenie dostępu do kredytów,

- ograniczenie finansowania przez banki,
- wysoki koszt udzielanych kredytów,
- wzrost ryzyka kredytowego,
- zmniejszenie inwestycji krajowych oraz mniejszy napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ),
- zmniejszenie aktywności eksportowej przedsiębiorstw (Czajkowska 2011, s. 225–226).

Źródła finansowania przedsiębiorstw

Przedsiębiorstwa funkcjonujące w gospodarce wolnorynkowej potrzebują dostępu do kapitału, który wpływa na możliwości rozwoju. Celem działania firmy jest rozwój i maksymalizacja jego wartości rynkowej, co w konsekwencji przekłada się na maksymalizację dochodów przedsiębiorców. Kapitał daje siłę napędową, dzięki której przedsiębiorstwa mogą osiągnąć te cele podejmując właściwe decyzje inwestycyjne generujące zysk (Janasz i in. 2007, s. 307–308).

Decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw, a szczególnie sektora MSP zależą od otoczenia zewnętrznego, w którym działają oraz takich czynników ekonomicznych, jak: aktualna koniunktura gospodarcza, stopa inflacji, stopy procentowe czy kurs walutowy. Finanse mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw charakteryzują się pewną odmiennością w stosunku do dużych firm (Bartkowiak i in. 2006, s. 25). Mimo funkcjonowania różnorodnych sposobów finansowania działalności, sektor MSP może korzystać tylko z wybranych źródeł, będąc przy tym dopiero na pewnym etapie swojego rozwoju. Na schemacie 2 zaprezentowano źródła finansowania, z których może korzystać sektor przedsiębiorstw.

Finansowanie działalności gospodarczej przedsiębiorstw może pochodzić z dwóch źródeł:

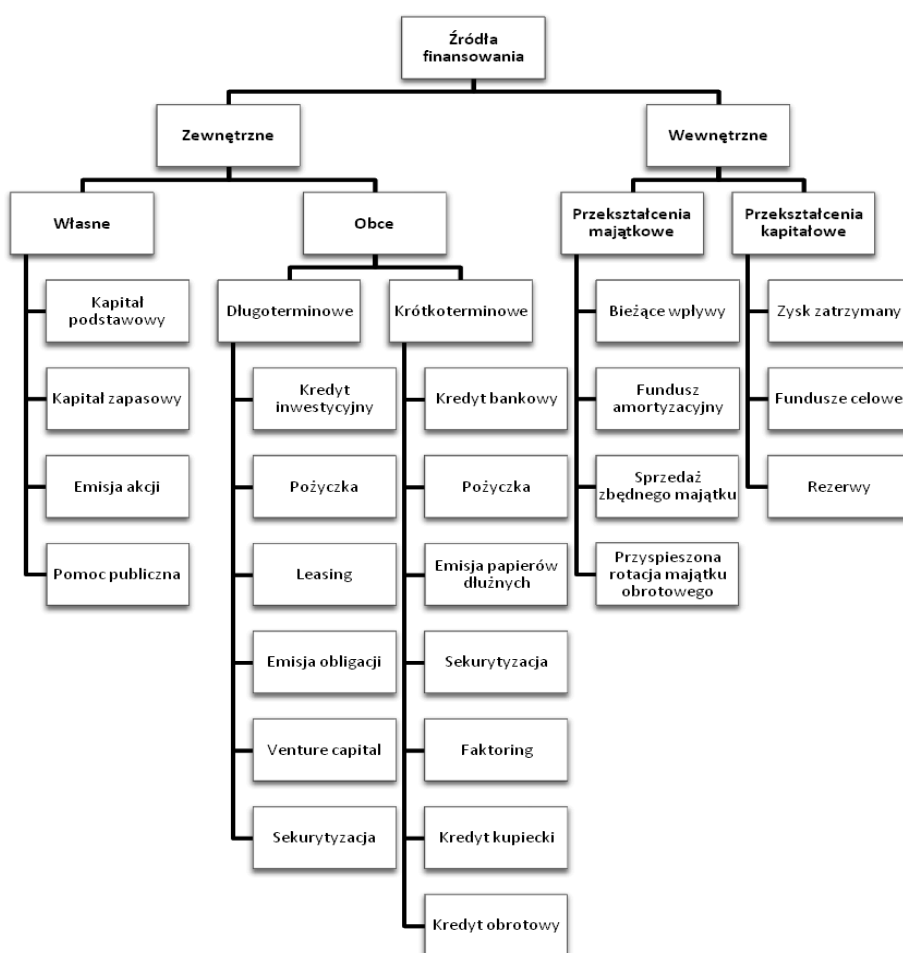
- zewnętrznych,
- wewnętrznych.

Źródła zewnętrzne dzieli się na własne i obce. Kapitał własny pełni w firmie dwie podstawowe funkcje – roboczą i gwarancyjną. Funkcja robocza polega na tym, że kapitał służy do finansowania działalności przedsiębiorstwa w trakcie jego funkcjonowania na rynku, jego suma może się zmieniać. Funkcja gwarancyjna może polegać na zabezpieczeniu roszczeń potencjalnych wierzycieli, np. w czasie okresowego kryzysu. Kapitał obcy natomiast jest niezbędny do finansowania działalności firmy, gdyż powiększa zaplecze kapitałowe przedsiębiorstwa i stwarza możliwość rozwoju przez rozszerzenie działalności. Przedsiębiorstwa płacą pewną cenę za udostępnienie i korzystanie z kapitału obcego, którą jest oprocentowanie. Cechą charakterystyczną źródeł zewnętrznych jest to, że są odnawialne, a dostęp do nich możliwy jest przez rynek pieniężny, kapitałowy

czy kredytowy. Warto zaznaczyć, że źródła zewnętrzne obce dzieli się także ze względu na długość okresu, na jaki dane środki finansowe są udostępniane. Z tego kryterium wyróżnia się środki długoterminowe będące w użyciu dłużej niż rok i krótkoterminowe nieprzekraczające roku (Dębski 2005, s. 384–385).

Podział na kapitał własny i obcy, opiera się na teorii substytucji polegającej na tym, iż kapitały własne i obce mogą być one stosowane zamiennie, a właściwe ustalenie proporcji pomiędzy tymi kapitałami, kształtuje optymalną strukturę zaangażowanych źródeł finansowych (Dębski 2005, s. 328).

Schemat 2. Źródła finansowania przedsiębiorstw

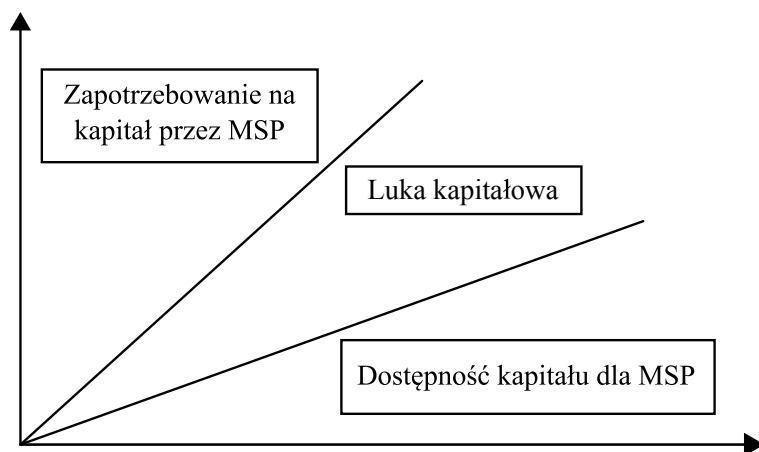

Źródło: Dębski (2005, s. 386).

Źródła wewnętrzne natomiast charakteryzują się tym, że przedsiębiorstwo może z nich korzystać dopiero po rozpoczęciu działalności i wygosparowaniu określonych nadwyżek finansowych, z których może finansować swoją bieżącą i rozwojową działalność. Kapitał może pochodzić zarówno z przekształceń majątkowych, jak również kapitałowych (Dębski 2005, s. 385).

Mimo funkcjonowania na rynku teoretycznie wielu sposobów finansowania działalności mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, często zdarza się, że firmy posiadające pomysł na prowadzenie innowacyjnej działalności czy też wprowadzenie innowacyjnego produktu, który byłby ekonomicznie uzasadniony nie są w stanie realizować swojego projektu inwestycyjnego i wprowadzić go na rynek. Dzieje się tak dlatego, że sektor MSP jest niedokapitalizowany, z powodu trudności z uzyskaniem zewnętrznego finansowania. Tworzy się wtedy luka kapitałowa (por. wykres 3), która powoduje, że nie istnieje możliwość sfinansowania projektu, mimo jego uzasadnienia. Sytuacja ta stanowi poważną przeszkodę nie tylko dla wzrostu i rozwoju danego przedsiębiorstwa, ale wpływa na stan całej gospodarki. Luka kapitałowa najczęściej odczuwana jest przez firmy będące w fazie tzw. zasiewu lub startu, dotyczy głównie przedsiębiorstwa działające w branży wysokich technologii (Mikołajczyk, Krawczyk 2007, s. 26–27).

Wykres 1. Zjawisko luki kapitałowej

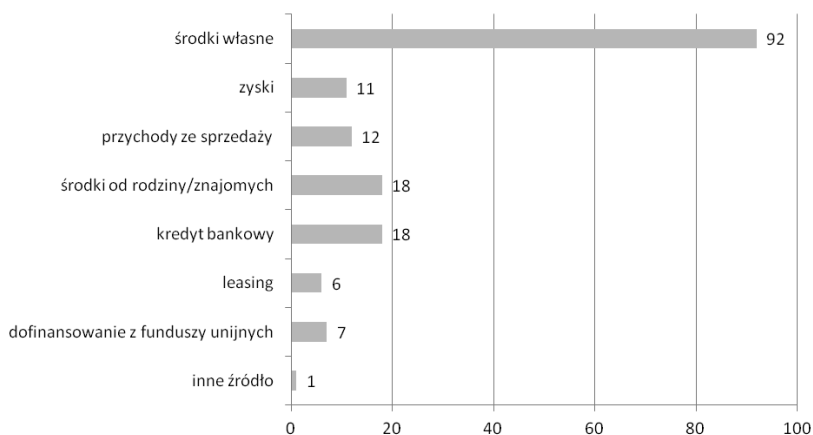

Źródło: jak w schemacie 1.

Aby umożliwić rozwój przedsiębiorstw, w tym tak ważnych przedsiębiorstw innowacyjnych, należy podjąć działania zmierzające do redukcji luki kapitałowej na rynku finansowania zewnętrznego. Brak dostępu do tego typu kapitału jest podstawową barierą hamującą rozwój przedsiębiorczości w Polsce, który powinien stanowić alternatywę dla finansowania działalności za pośrednictwem

kapitału własnego. Według przeprowadzanych badań, na polskim rynku to właśnie finansowanie rozwoju firmy za pośrednictwem własnego kapitału jest podstawowym źródłem, ponieważ dostępność innych form finansowania, w tym kredytów dla MSP, jest ograniczona (Drab-Kurowska 2010, s. 105). Jako przykład mogą posłużyć wyniki badań polskiego *small businessu* przeprowadzone przez 4P Research Mix w 2010 roku dla „Gazety” i TVN CNBC Biznes w którym udział wzięło 551 firm z sektora MSP. Wyniki potwierdziły tezę, że najczęstszym źródłem finansowania rozpoczęcia działalności firmy były środki własne przedsiębiorców, które to wskazało 92% ankietowanych. Kolejnym źródłem finansowania były *ex aequo* środki od rodziny i znajomych oraz kredyty bankowe i kredyty w rachunku bankowym, które wskazało 18% badanych. Szczegółowe wyniki sondażu zostały zaprezentowane na wykresie 2.

Wykres 2. Źródło pochodzenia środków finansowych na rozpoczęcie działalności gospodarczej (w %)

Źródło: Kostrzewski, Miączyński (2010, s. 88).

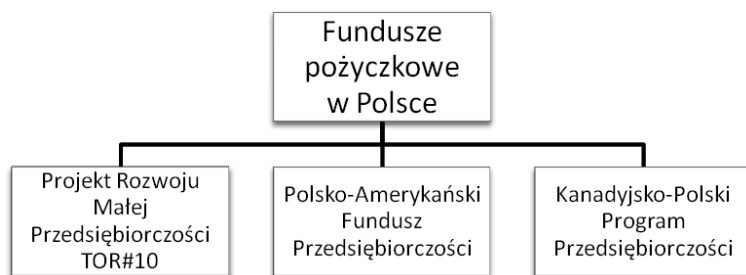
Fundusze pożyczkowe – alternatywne źródło finansowania

Idea mikrofinansów zrodziła się ponad 30 lat temu w Ameryce Południowej, kiedy to chrześcijańska organizacja Opportunity International zaczęła udzielać pierwszych mikropożyczek w Kolumbii, a dwa lata później organizacja Accion International – w Brazylii (Bartkowiak 2009, s. 112). Od tego czasu, w ciągu trzech dekad, powstało kilkadziesiąt tysięcy organizacji mikrofinansowych oraz kilkadziesiąt międzynarodowych struktur zrzeszających te organizacje. Działalność mikropożyczkowa skierowana jest do sektora przedsiębiorstw z założeniem, że brak dostępu do źródeł finansowania jest podstawowym ograniczeniem dalszego rozwoju (Bartkowiak i in. 2006, s. 41).

W krajach Europy Zachodniej fundusze pożyczkowe pojawiły się dopiero w połowie lat 90. XX wieku. Ich usługi adresowane są głównie do osób zagrożonych tzw. wykluczeniem finansowym, czyli do tych, którzy nie mają szans na uzyskanie finansowania za pośrednictwem obcego kapitału. Fundusze pożyczkowe bardziej rozwinęły swoją działalność w Europie Centralnej niż w krajach tzw. starej Unii, w których dostęp do źródeł kapitału jest łatwiejszy (*Analiza możliwości...* 2012, s. 41). W wielu krajach, w zależności od struktury przedsiębiorstw, realizowana jest inna polityka rozwoju przedsiębiorczości. W większości krajów Unii Europejskiej wspieranie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw jest nieodzownym elementem specjalnych programów prowadzonych przez instytucje do tego powołane. Na przykład w Niemczech dostęp do kapitału ułatwiają niekomercyjne instytucje państwowe finansowane z budżetu krajowego oraz międzynarodowego rynku finansowego. W Szkocji prowadzony jest system pożyczek odnawialnych przeznaczonych dla przedsiębiorstw, które nie mogą liczyć na inne źródła pozyskania kapitału (Waniak-Michalak 2007, s. 130), zaś w Wielkiej Brytanii funkcjonuje FutureBuilders Found, który oferuje środki finansowe na realizację konkretnych projektów inwestycyjnych przez przedsiębiorców (*Analiza możliwości...* 2012, s. 41).

Działalność funduszy pożyczkowych w Polsce zaczęła się na początku lat 90. XX wieku. Ich obszar działania obejmował sferę lokalnej przedsiębiorczości, jednak w miarę upływu czasu, przemian na rynku i zdobywania nowych doświadczeń fundusze pożyczkowe zaczęły przyjmować coraz bardziej złożoną strukturę swoim zasięgiem obejmując całe powiaty, województwa, a nawet teren kraju. Na powstanie funduszy pożyczkowych wpłynęło wiele istotnych czynników (Bartkowiak i in. 2006, s. 57–58). Bardzo istotny wpływ miały trzy programy pomocowe dotyczące wsparcia finansowego sektora MSP, tj. Projekt Rozwoju Małej Przedsiębiorczości TOR#10, Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości oraz Kanadyjsko-Polski Program Przedsiębiorczości przedstawione na schemacie 3.

Schemat 3. Geneza powstawania systemu funduszy pożyczkowych w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Waniak-Michalak (2007, s. 133).

Projekt Rozwoju Małej Przedsiębiorczości TOR#10 był projektem, w ramach którego utworzono ośrodki wspierania przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości oraz fundusze rozwoju przedsiębiorczości, z których w późniejszych latach powstawały fundusze pożyczkowe. Projekt ten realizowało ówczesne Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej przy technicznej pomocy Uniwersytetu Stanowego Ohio (Czajkowska 2011, s. 227). Kapitał potrzebny do realizacji projektu pochodził w 60% z Banku Światowego, a pozostałe 40% z budżetu państwa (Waniak-Michalak 2007, s. 133). Projekt TOR#10 miał za zadanie przeciwdziałać bezrobociu i pomagać ludziom zagrożonym utratą pracy, którzy wykazywali chęć i predyspozycje do prowadzenia własnej działalności gospodarczej (Czajkowska 2011, s. 227).

Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości powstał w 1989 roku na mocy postanowienia Kongresu Stanów Zjednoczonych i miał za zadanie wspierać rozwój gospodarki wolnorynkowej w Polsce, w tym także kultury, edukacji i inicjatyw lokalnych. Rok 1994 przyniósł rozszerzenie działalności Funduszu o możliwość udzielania mikropożyczek, za pośrednictwem stworzonego w Warszawie Funduszu Mikro Sp. z o.o., który powstał głównie z myślą o najmniejszych przedsiębiorstwach, nie mogących liczyć na finansowanie swojej działalności z innych źródeł (Czajkowska 2011, s. 227).

Kanadyjsko-Polski Program Przedsiębiorczości był trzecim impulsem do powstania funduszy pożyczkowych w Polsce. Za jego realizację odpowiedzialna była Kanadyjsko-Polska Fundacja Przedsiębiorczości. Instytucja miała pomagać w powstawaniu i rozwoju firm z sektora MSP ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw z terenu północno-zachodniej Polski. Fundacja ta oferowała wsparcie finansowe w ramach dwóch programów:

- Programu Kredytowego Branch Network – w którym oferowano pomoc finansową dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w postaci kredytów i pożyczek na działalność bieżącą i inwestycyjną w początkowej fazie rozwoju firmy;
- Kanadyjskiego Programu Pożyczkowego – pożyczki w ramach tego programu udzielano za pośrednictwem 22 inkubatorów przedsiębiorczości oraz funduszy przedsiębiorczości zorganizowanych na terenie Polski (Waniak-Michalak 2007, s. 134).

Przez ponad 20 lat funkcjonowania na rynku fundusze pożyczkowe na stałe wpisały się w ramy polskiego sektora finansowego. Dzięki swojej działalności mogą zaspokoić braki kapitałowe sektora MSP. Obecnie jedną z szans rozwoju funduszy pożyczkowych jest niedoskonałość polskiego rynku finansowego, co przejawia się tym, że mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa nie mogą uzyskać wsparcia finansowego w realizacji swoich projektów inwestycyjnych. Problem ten może zostać rozwiązany za pomocą instrumentów zwrotnych, tj. pożyczek udzielanych przez fundusze pożyczkowe (*Analiza możliwości...* 2012, s. 4). Dodatkowych szans na rozwój funduszy pożyczkowych można upatrywać

także w czasie kryzysu finansowego i spowolnienia gospodarczego, ponieważ sektor MSP ma utrudniony dostęp do kredytów bankowych i innych form finansowania zewnętrznego (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 5).

Istotną zaletą funduszy pożyczkowych jest ich odmienne podejście do mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w przeciwieństwie do sektora bankowego. W odróżnieniu od banków fundusze pożyczkowe cechuje uproszczenie wymaganej dokumentacji pożyczkowej do minimum. Podstawą jest złożenie przez właściciela przedsiębiorstwa wniosku pożyczkowego, który jest analizowany pod kątem wiarygodności kredytowej. W związku z tym, że cały proces jest nieskomplikowany, czas oczekiwania na decyzję i ewentualne podpisanie umowy nie przekracza zwykle 1–2 dni roboczych.

Schemat 4. Przyznawanie pożyczek przez fundusze pożyczkowe

Źródło: jak w schemacie 1.

Według danych na dzień 31.12.2010 r. zebranych przez Polski Związek Funduszy Pożyczkowych w Polsce funkcjonowało 70 funduszy pożyczkowych, które były własnością 64 instytucji (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 20). Porównując te wyniki z badaniami Polskiego Stowarzyszenia Funduszy Pożyczkowych z czerwca 2009 roku, kiedy to funkcjonowało również 70 funduszy pożyczkowych widać, że przez ten okres liczba funduszy pożyczkowych w Polsce utrzymywała się na tym samym poziomie (Bartkowiak, Korol 2009, s. 7).

Z 70 funduszy pożyczkowych najwięcej ulokowanych było w województwie mazowieckim – 8, śląskim – 7, podkarpackim – 6, najmniej natomiast, bo tylko po dwa były w województwach kujawsko-pomorskim, lubelskim i opolskim (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 15).

Skala działalności funduszy pożyczkowych uzależniona jest od wielkości posiadanego kapitału pożyczkowego. Na koniec 2011 r. wartość kapitału funduszy pożyczkowych wynosiła 1647,6 mln zł. Warto zauważyć, że mimo panującego kryzysu finansowego skumulowane wartości kapitałów z roku na rok rosną. Na koniec 2008 r. zanotowano wartość 946,4 mln zł, na koniec 2009 roku odnotowano wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim o 14,4 mln, czyli wartości 960,8 mln zł. Największy przyrost kapitału odnotowano na koniec 2010 r., gdy wartość kapitału pożyczkowego funduszy wynosiła 1614,9 mln zł (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 22). W ostatnim czasie podstawowym źródłem kapitału dla funduszy pożyczkowych były środki finansowe uzyskane z dotacji Unii Europejskiej w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego

Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP) zakończonego w 2008 roku, Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) realizowanych na terenie poszczególnych województw oraz w ramach Inicjatywy JEREMIE realizowanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) (*Rynek funduszy...* 2011, s. 21).

Dzięki temu, że fundusze pożyczkowe finansują również firmy w początkowej fazie swojego rozwoju (tzw. *start-up*), ponad 20% udzielonych pożyczek (wg stanu na 31.12.2011 r.) trafiło właśnie do tego rodzaju przedsiębiorstw, mimo zwiększonego poziomu ryzyka upadłości i niespłacalności pożyczek (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 23).

Statystycznie w 2011 roku każdy fundusz udzielił w ciągu roku 131 pożyczek, jednak biorąc pod uwagę pożyczki aktywne z lat ubiegłych okazuje się, że średnio na każdy fundusz przypadały 332 aktywne pożyczki. Głównymi odbiorcami pożyczek były mikroprzedsiębiorstwa (77,3%), małe przedsiębiorstwa (17,8%) oraz średnie firmy (3,8%) (*Stan i perspektywy...* 2011, s. 25).

Działalność funduszy pożyczkowych łączy się z ryzykiem, które wynika z zagrożenia niespłacalności pożyczek przez mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa. Według danych na dzień 31.12.2011 roku, 75,8% pożyczek było regulowanych w terminie, 11,5% było opóźnionych w spłacie do 30 dni, 3,8% to pożyczki niespłacane do 180 dni, 7,4% pożyczek było przekazanych do windykacji, a 1,5% zostało zakwalifikowanych jako pożyczki stracone (*Rynek funduszy...* 2011, s. 37).

Nowe kierunki rozwoju na rynku funduszy pożyczkowych w Polsce

Obserwacje rynku potwierdzają, że brak kapitału na bieżącą działalność i rozwój to dla wielu przedsiębiorców bardzo istotny problem. Kredyty bankowe, które są stosunkowo drogie i trudno dostępne szczególnie w czasie kryzysu, pogłębiają problem wykluczenia finansowego w Polsce. Dlatego też pod koniec 2012 roku pojawiła się idea stworzenia Lokalnych Funduszy Pożyczkowych, których właścicielami byłyby samorządy terytorialne (gminne i miejskie), a które wspierałyby lokalną przedsiębiorczość i byłyby impulsem do rozwoju sektora MSP. Program pod nazwą „Samorządowa Polska” zakłada powołanie w każdej gminie, zainteresowanej udziałem w projekcie, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością Lokalnego Funduszu Pożyczkowego Samorządowa Polska, której udziałowcami byłyby samorządy terytorialne (40% udziałów) oraz Centrum Operacyjne Samorządowa Polska S.A. (60% udziałów) – spółka zależna od Unii Gospodarczej Samorządowych Funduszy Pożyczkowych Samorządowa Polska S.A., głównego realizatora programu. Lokalne fundusze pożyczkowe będą instytucjami *not for profit*, czyli nie działające dla zysku i będą korzystały ze środków Unii Europejskiej. Zakłada się, że maksymalna kwota pożyczki

będzie wynosić 25 tys. euro, a jej oprocentowanie będzie w granicach 6,6% w skali roku, spłata kapitału będzie odroczone do 10 lat, nie będzie wymagana zdolność pożyczkowa, a jedynym zabezpieczeniem będzie weksel własny, dzięki czemu skorzysta z niej co piąty przedsiębiorca. Szacuje się kwoty rzędu 35–50 mln złotych w perspektywie finansowej do 2020 roku pozyskane z Unii Europejskiej dla danej gminy biorącej udział w programie (Jabłońska 2012, s. 5–7).

Założenia programu „Samorządowa Polska” przewidują, że głównym źródłem finansowania projektu będą środki z Unii Europejskiej, stanowiące ok. 75% budżetu funduszy pożyczkowych. W planach jest utworzenie 64 Lokalnych Funduszy Pożyczkowych na terenie kraju, które miałyby powstać do końca 2014 roku, a do końca 2020 roku przewiduje się uczestnictwo ok. 544 gmin z całej Polski (Jabłońska 2012, s. 13, 27).

Spółeczny wymiar zakładanego przedsięwzięcia, a także jego działalność *not for profit*, ma szansę na pozyskanie w latach 2014–2020 środków w wysokości rzędu kilku miliardów euro, dzięki czemu wsparcie kapitałowe mogłoby otrzymać ok. 500 tys. mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, będących podstawą polskiej gospodarki (Jabłońska 2012, s. 7).

Podsumowanie

Sektor MSP jest niezwykle istotnym elementem polskiej gospodarki. To właśnie mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa są źródłem innowacji, a ich wkład w wytwarzanie produktu krajowego brutto oraz w tworzenie miejsc pracy sprawia, że sektor ten jest siłą napędową, która wpływa na rozwój gospodarczy kraju.

Niestety, przedsiębiorcy, szczególnie w Polsce, borykają się z wieloma problemami. Jednym z najpoważniejszych problemów jest ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł kapitału. Kapitał ten jest niezwykle ważny z punktu widzenia przedsiębiorstwa, gdyż to on wpływa na bieżącą działalność i na przyszły rozwój firmy. Problem związany z brakiem dostępu do kapitału szczególnie odczuwany jest w czasach światowego kryzysu finansowego, kiedy ograniczona została podaż kredytów przez banki, jak również wzrosło ryzyko kredytowe związane z niespłacalnością zobowiązań i potencjalną upadłością przedsiębiorstw.

Rozwiązaniem tego problemu mogą być pozabankowe instytucje finansujące czyli fundusze pożyczkowe. Fundusze te w ciągu 20 lat działalności wpisały się już w ramy polskiego sektora finansowego, udzielając pożyczek przedsiębiorcom mającym problemy w dostępie do innych form finansowania. Ponadto, dodatkowych szans rozwoju funduszy pożyczkowych można upatrywać w obecnym kryzysie finansowym. Przykładem na to, że globalny kryzys można pozytywnie wykorzystać jest inicjatywa „Samorządowa Polska”,

która zakłada stworzenie trwałej sieci Lokalnych Funduszy Pożyczkowych i ich rozwój w latach 2014-2020 w Polsce. W czasach spowolnienia gospodarczego dostęp do kapitału dla sektora MSP może przełożyć się na nowe inwestycje, co w konsekwencji będzie prowadzić do wzrostu gospodarczego w kraju. Dlatego właśnie należy wspierać wszelkie działania, mające na celu rozwój mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw gdyż to one odgrywają główną rolę i mają największy wkład w rozwój gospodarki.

Bibliografia

- Analiza możliwości zastosowania zwrotnych mechanizmów finansowania inwestycji w perspektywie 2014-2020 w województwie śląskim* (2012), Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Bartkowiak B. (2009), *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Cedewu, Warszawa
- Bartkowiak B., Flejterski S., Pluskota P. (2006), *Fundusze i usługi pożyczkowe dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa.
- Bartkowiak B., Korol M. (2009), *Raport nr 12/2009. Fundusze pożyczkowe w Polsce wspierające mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa według stanu na 30 czerwca 2009 roku*, Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych, Szczecin.
- Dąbkowski A. (2010), *Innowacyjne strategie przedsiębiorstw w latach kryzysu 2007-2012*, (w:) Zieliński Z. (red.), *Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych. Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlowej, Kielce.
- Dębski W. (2005), *Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania finansami przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Drab-Kurowska A., Sokół A. (2010), *Małe i średnie przedsiębiorstwa wobec wyzwań rozwoju technologii XXI wieku*, Cedewu, Warszawa.
- Czajkowska A. (2011), *Fundusze pożyczkowe szansą finansowania sektora MSP w kryzysie*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica”, nr 247, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Flejterski S. (2013), *Obsługa mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw*, (w:) Zaleska M. (red.), *Bankowość*, C.H. Beck, Warszawa.
- Gancarczyk M. (2010), *Wsparcie publiczne dla MSP. Podstawy teoretyczne a praktyka gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa.
- Janasz K., Janasz W., Wiśniewska J. (2007), *Zarządzanie kapitałem w przedsiębiorstwie*, Difin, Warszawa.
- Jabłońska D. (2012), *Założenia ekonomiczno-finansowe Programu „Samorządowa Polska” na lata 2014-2020 oraz odniesienie się do instrumentów inżynierii finansowej w Polityce Spójności po 2013r.*, Unia Gospodarcza Samorządowych Funduszy Pożyczkowych „Samorządowa Polska” S.A., Warszawa.

- Kostrzewski L., Miączyński P. (2010), *Pomysł na firmę. Jak założyć i prowadzić własny biznes*, Agora SA, Warszawa.
- Kuczowic J. (2012), *Wycena małego przedsiębiorstwa*, Cedewu, Warszawa.
- Mikołajczyk B., Krawczyk M. (2007), *Aniołowie biznesu w sektorze MSP*, Difin, Warszawa.
- Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008-2009* (2010), Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa.
- Raport 2013. Sektor MSP na Pomorzu w warunkach spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego* (2013), Agencja Rozwoju Pomorza S.A., Gdańsk.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2010-2011* (2012), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Rynek funduszy pożyczkowych w Polsce* (2011), Polski Związek Funduszy Pożyczkowych, Warszawa.
- Rytko P. (2009), *Zarządzanie kredytem handlowym w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Difin, Warszawa.
- Stan i perspektywy rozwoju funduszy pożyczkowych w Polsce według stanu na 31.12.2010 r.* (2011), Polski Związek Funduszy Pożyczkowych, Warszawa.
- Waniak-Michalak H. (2007), *Pozabankowe źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw*, Wolters Kluwer Polska, Kraków.
- Zastempowski M. (2010), *Uwarunkowania budowy potencjału innowacyjnego polskich małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Loan Funds as an Alternative Form of Enterprise Financing at Times of Crisis

Summary

In his article, the author presented an alternative source of financing micro, small and medium-sized enterprises (SME), which are loan funds. He showed the problem of Polish SMEs with access to external sources of capital, particularly noticeable at the time of financial crisis as well as he characterised the phenomenon of capital gap to be filled up by loan funds. There are also presented the recent data on loan funds' activities and the future directions of development for the years 2014-2020 in Poland.

Key words: small and medium enterprises, loan funds, financial crisis.

JEL codes: G23, E23

© All rights reserved

Afiliacja:
mgr Artur Kuchciński
Akademia Finansów i Biznesu Vistula
ul. Stokłosy 3
02-787 Warszawa
tel.: 22 457 23 00
e-mail: artur.kielce@o2.pl